

ECONOMIE

3 MAVO

**Antwoordenboekje,
Planner en leerdoelen**

Periode 4

H5 & H6

Planner			
Vak	Economie	Periode	4
Niveau		Klas	3M
Docent: Aisha Schol (SCAI), Jeroen Bos (BOJE)			

Week nr.	Les nr.	Lesstof
1-4 april		5.1 af en praktische opdracht vrijdag inleveren
7-11 april		5.2 en 5.3
14-18 april		reisweek
21 april-5mei		Meivakantie
6-9 mei		5.4
12-16 mei		Schrijfpdracht "arbeidsmarkt" 6.1
19-23 mei		6.2 en 6.3
26-28-mei		6.4 en extra oefenen en herhalen h 1 t/m 4 Do-vr hemelvaart
2-6 juni		Herhalen en oefenen. Wo tm vr ook Dia-toetsen 3mavo
10-13 juni		Laatste kans Rekenomie SO en Schrijfpdracht "arbeidsmarkt".
16-20 juni		Spiekbrief maken. 20 juni start TW4
23-27 juni		TW 4 H1 t/m 6 leren. Je mag tijdens de toets een spiekbrief gebruiken van 1xA4 met de hand geschreven (dubbelzijdig)

Leerdoelenkaart Hoofdstuk 5:

§	Leerdoel	Kan ik het		
H.P	Hoofdstuk 5 Is er werk voor jou?	+	-/+	-
5.1	Je kunt uitleggen wat voor arbeidsmotieven er zijn.			
	Je kunt uitleggen hoe de hoogte van je loon bepaald wordt.			
	Je kunt je nettoloon berekenen.			
	Je kunt het verschil tussen wit, zwart en grijs werk uitleggen.			
	Je kunt uitleggen wat het minimumloon is.			
5.2	Je kunt de productiesectoren noemen en herkennen.			
	Je kunt uitleggen wat arbeidsverdeling is.			
	Je kunt uitleggen wat een zelfstandige, eenmanszaak en zzp'er is.			
	Je kunt kenmerken van een VOF benoemen.			
	Je kunt het verschil uitleggen tussen een nv en een bv.			
5.3	Je kunt uitleggen wat de arbeidsmarkt en werkgelegenheid is.			
	Je kunt uitleggen wanneer je bij de beroepsbevolking hoort.			
	Je kunt uitleggen waar de Algemene wet gelijke behandeling voor bedoeld is.			
	Je kunt uitleggen wat arbeidsparticipatie is.			
5.4	Je kunt uitleggen wat de gevolgen zijn als je werkloos wordt.			
	Je kunt uitleggen wat het UWV voor je kan doen als je werkloos bent.			
	Je kunt uitleggen wat conjuncturele werkloosheid is.			
	Je kunt uitleggen wat structurele werkloosheid is.			
	JE kunt het verschil uitleggen frictiewerkloosheid, seizoenswerkloosheid en regionale werkloosheid.			

Leerdoelenkaart Hoofdstuk 6:

		Hoofdstuk 6 Productie en markt			
6.1		Je kunt de 4 productiefactoren noemen en er voorbeelden van geven.			
		Je kunt uitleggen wat het verband is tussen de toegevoegde waarde van de productie en de beloning van de productiefactoren.			
		Je kunt uitleggen hoe elk bedrijf in de bedrijfskolom waarde toevoegt.			
		Je kunt uitleggen wat het verschil is tussen arbeidsintensief en kapitaalintensief produceren.			
		JE kunt uitleggen wat afschrijving is en hoe je dit berekent.			
6.2		Je weet wat de brutowinstopslag is en hoe je daarmee de verkoopprijs kunt berekenen.			
		Je kunt de consumentenprijs berekenen.			
		Je kunt het BTW bedrag in de consumentenprijs berekenen.			
		Je kent het verschil tussen afzet en omzet en kunt deze beide berekenen.			
		Je kent het verschil tussen bruto- en nettowinst en kunt deze beide berekenen.			
6.3		Je kunt het verschil tussen een abstracte en concrete markt uitleggen.			
		Je kunt uitleggen hoe de wet van vraag en aanbod werkt.			
		Je kunt met een vraag- en aanbodlijn de evenwichtsprijs en de evenwichtshoeveelheid bepalen.			
		Je kunt een vraag- en aanbodlijn in een grafiek tekenen.			
		Je kunt met een marktaandeel de afzet of omzet berekenen.			
6.4		Je kunt de productiekosten verdelen in vaste en variabele kosten.			
		Je kunt uitleggen wat de productiecapaciteit in een bedrijf bepaalt.			
		Je kunt uitleggen hoe de arbeidsproductiviteit kan toenemen.			
		Je kunt de arbeidsproductiviteit berekenen.			
		Je kunt voorbeelden geven van maatschappelijk verantwoord ondernemen.			

Hoofdstuk 5 Is er werk voor jou?

Weet je nog?

Theorie

Vanaf je 15e mag je werken en kun je een baantje gaan zoeken. Wat voor werk je kunt doen, hangt af van je werkervaring en de **scholing** die je hebt gehad. Het bedrijf waar je werkt, moet zorgen voor veilige en gezonde arbeidsomstandigheden. Dat staat in De **Arbowet**.

Als je aan je baan begint, onderteken je een **arbeidsovereenkomst**. Dan ben jij als **werknemer** in loondienst bij de **werkgever**.

Als scholier kun je alleen een **deeltijdbaan** hebben, want volgens de **Arbeidstijdenwet** mag je buiten schooltijd slechts enkele uren werken. Iemand die de hele week werkt, heeft een **voltijdbaan**. Als je baan voor een

afgesproken periode is, dan heb je een **tijdelijke** baan. Scholieren krijgen vaak een oproepcontract. Bij een **vaste** baan is er geen einddatum afgesproken.

Meestal begin je met een **proeftijd** om te kijken of het bevalt. Daarna blijf je werken tot je een andere baan neemt of met pensioen gaat. Maar je kunt ook **ontslag** krijgen. Bijvoorbeeld als jouw werk overbodig wordt door **technologische ontwikkelingen**. Om te voorkomen dat je van de ene op de andere dag werkloos thuis zit, moet de werkgever zich houden aan een **opzegtermijn**. Die tijd kun je gebruiken om ander werk te zoeken.

Opdrachten

1 A en C

2 Bijvoorbeeld:

- Een werkgever wil werknemers met de juiste scholing graag behouden. Een hoger loon kan daar bij helpen.
- Geschoolde werknemers kunnen beter presteren. Dat wordt beloond met een hoger loon.

3 a Arbeidstijdenwet

b Arbeidstijdenwet

c Arbowet

d Arbowet

4 Voor allebei. Een werknemer kan er tijdens de proeftijd achter komen of het werk naar zijn zin is. De werkgever kan er in die periode achter komen of de nieuwe werknemer echt geschikt is.

5 Bijvoorbeeld:

- Ja, want scholieren mogen op een schooldag maximaal 2 uur werken.
- Dat klopt niet helemaal, want in de vakantie mogen scholieren wel 40 uur (voltijd) werken.

6 a In deze twee maanden kan de school op zoek gaan naar een nieuwe docent.

b In deze twee maanden kan de leraar op zoek gaan naar een nieuwe baan.

8

				1	w	e	r	k	l	o	o	s
			2	d	e	e	l	t	i	j	d	
			3	A	r	b	o	w	e	t		
		4	w	e	r	k	n	e	m	e	r	
5	o	n	t	s	l	a	g					
		6	p	r	o	e	f	t	i	j	d	
			7	v	o	l	t	i	j	d		
8	t	i	j	d	e	l	i	j	k	e		
9	o	p	z	e	g	t	e	r	m	i	j	n

Het invulwoord is: **werkgever**.

Paragraaf 5.1 Wat levert werk op?

1 *Bijvoorbeeld:*

- Nee, maar ik zou graag bij een supermarkt / tuincentrum / strandtent willen werken.
- Ja, ik zou graag in een winkel werken.

2 **a** *Vijf van de volgende:*

- geld verdienen
- contact met klanten en collega's
- nieuwe dingen leren
- jezelf ontwikkelen
- regelmaat geven aan je leven
- nuttig bezig zijn

b Werken zorgt ervoor dat je je dag volgens een bepaald ritme kunt indelen.

3 **a** *Bijvoorbeeld:* geld verdienen en contact met klanten en collega's.

b *Bijvoorbeeld:* regelmaat geven aan je leven en nuttig bezig zijn.

4 **a** Je kunt hier alle banen opnoemen waarvoor je een beroepsopleiding nodig hebt.

b *Bijvoorbeeld:* vakken vullen in de supermarkt, schoonmaken, vuilnis ophalen.

5 **a** Collectieve arbeidsovereenkomst.

b Voor iedereen die in een bepaalde bedrijfstak werkt (bijvoorbeeld in de zorg, de bouw, het onderwijs).

6 Het soort werk dat je doet, het aantal uren dat je werkt, je leeftijd, je opleiding en je ervaring.

7 **a** Geschoold werk. Als verpleegkundige heb je een beroepsopleiding nodig.

b Een vakbond kan in de cao afspraken gemaakt hebben over:

aantal vakantiedagen bij een voltijdbaan, extra vergoeding bij nachtdienst, loon bij verschillende functies.

8 **a** Over de cao-afspraken over het loon.

b De werknemers eisen een loonsverhoging van 5 procent en extra toeslagen voor overwerk.

c De werkgevers bieden een loonsverhoging van 3,25 procent en een eenmalige uitkering van 500 euro voor volgend jaar.

d Het ziekenhuispersoneel gaat staken (en behandelt alleen nog spoedgevallen).

Bijvoorbeeld:

- Ik vind dit een goede manier, omdat het ziekenhuispersoneel duidelijk zijn mening laat zien.
- Ik vind dit geen goede manier, want patiënten hebben last van deze acties.

9 *Bijvoorbeeld:*

- Een buschauffeur vervoert meer mensen en heeft daarom meer verantwoordelijkheid dan een taxichauffeur.
- Een buschauffeur moet (veel) grotere afstanden rijden dan een taxichauffeur, waarvoor afspraken nodig zijn over hoeveel uur je achter het stuur mag zitten.

10 **a** Op je **brutoloon** wordt loonbelasting ingehouden.

b Je **nettoloon** is het salaris dat op je rekening wordt gestort.

11 a $€ 2.687 - (€ 728 + € 266) = \text{€ } 1.693$

b De inhoudingen zijn $36,7 \div 100 \times € 3.297 = 0,367 \times € 3.297 = € 1.280$
 Het nettoloon wordt: $€ 3.297 - € 1.280 = \text{€ } 2.087$

12

	wit	grijs	zwart
a Je betaalt belasting en premies over je inkomsten.	x		
b Je doet vrijwilligerswerk.		x	
c Je helpt je ouders bij het huishouden.		x	
d Je betaalt geen belasting over je salaris.			x

13 a *Bijvoorbeeld:* Als je zwart werkt verdienen je meer geld.

b *Bijvoorbeeld:* Een werknemer die zwart werkt kost minder geld dan een werknemer die wit werkt.

c Een werknemer is strafbaar omdat die geen loonbelasting en premies betaalt. Een werkgever is strafbaar omdat die iemand voor zich laat werken zonder dat er loonbelasting en premies worden betaald. Ook zijn er geen duidelijke afspraken over het werk (er is geen arbeidsovereenkomst).

14 a Het minimum(jeugd)loon voorkomt dat werkgevers hun werknemers veel te weinig loon betalen.

Anders gezegd: Het minimum(jeugd)loon beschermt werknemers tegen uitbuiting.

b Als je 15 bent, krijg je veel dingen die je nodig hebt nog van je ouders. Als je 21 bent, woon je misschien al zelfstandig. Iemand van 21 jaar heeft daarom een hoger inkomen nodig dan iemand van 15 jaar.

15 a 1 $€ 1.934 \times 12 \div 52 = \text{€ } 446,31$

2 $€ 1.934 \div 40 \times 24 = \text{€ } 1.160,40$

b 1 $€ 3.459,45 \times 12 \div 52 = \text{€ } 798,33$

2 $€ 798,33 \div 36 = \text{€ } 22,18$

- 16 a** Het weekloon deel je door het aantal uren dat er per week gewerkt wordt:
 $€ 113,24 \div 38 = \text{€ } 2,98$

b

Minimumloon			
Leeftijd	Maand	Week	Uur
21 jaar en ouder	€ 1.635,60	€ 377,45	€ 9,93
20 jaar	€ 1.308,50	€ 301,96 *	€ 7,95
19 jaar	€ 981,35	€ 226,47 **	€ 5,96
18 jaar	€ 817,80	€ 188,72	€ 4,97
17 jaar	€ 646,06	€ 149,09	€ 3,92
16 jaar	€ 564,81	€ 130,34	€ 3,43
15 jaar	€ 490,71	€ 113,24	€ 2,98

Door afronding én een andere manier van berekenen kun je op een iets ander antwoord uitkomen:

Ook goed: * € 7,95 × 38 = **€ 302,10**
 ** € 5,96 × 38 = **€ 226,48**

Berekeningen:

20 jaar: € 1.308,50 × 12 ÷ 52 = **€ 301,96**

* Als je uitgaat van het afgeronde uurloon, dan is de uitkomst **€ 302,10**.

19 jaar: € 981,35 × 12 ÷ 52 = **€ 226,47**

** Als je uitgaat van het afgeronde uurloon, dan is de uitkomst **€ 226,48**.

18 jaar: - weekloon: € 817,50 × 12 ÷ 52 = **€ 188,72**

- uurloon: € 188,72 ÷ 38 = **€ 4,97**

17 jaar: - maandloon: € 149,09 × 52 ÷ 12 = **€ 646,06**

- uurloon: € 149,09 ÷ 38 = **3,92**

16 jaar: - weekloon: € 3,43 × 38 = **€ 130,34**

- maandloon: € 130,34 × 52 ÷ 12 = **€ 564,81**

Paragraaf 5.2 Wat voor ondernemingen?

1 *Bijvoorbeeld:* buschauffeur, leraar, automonteur, fysiotherapeut, enz.

- 2
a	b
1 Tertiaire sector	- <i>bijvoorbeeld:</i> winkelier, restauranthouder, bankmedewerker
2 Quartaire sector	- <i>bijvoorbeeld:</i> politieagent, docent, gemeenteambtenaar
3 Secundaire sector	- <i>bijvoorbeeld:</i> automonteur, bakker, bouwvakker
4 Primaire sector	- <i>bijvoorbeeld:</i> veehouder, visser, bosarbeider

3 a

1 secundaire sector 2 tertiaire sector

b *Bijvoorbeeld:* In de secundaire sector.

c *Bijvoorbeeld:* MBO Allround operationeel technicus

4 Cirkeldiagram B: de dienstensectoren (tertiaire en quartaire sector) zijn daar ruim driekwart van het totaal.

- 5
a Bert is vrachtwagenchauffeur.	uitvoerend werk
b Dion is bedrijfsleider.	leidinggevend werk
c Soraya heeft haar eigen bedrijf.	leidinggevend werk

6 C

- 7
- a Onjuist, het inkomen van een zelfstandige hangt af van hoeveel goederen of diensten hij kan verkopen en tegen welke prijs.
- b Juist
- c Onjuist, een werkgever heeft één of meer werknemers in loondienst. Een zelfstandige heeft niet altijd personeel (de zzp'er).
- d Onjuist, een eenmanszaak heeft één eigenaar, maar die eigenaar kan wel werknemers hebben.

8 C

- 9
- Overeenkomst: Eigenaars van een eenmanszaak of een vof lopen het risico dat ze schulden van het bedrijf met hun privé-geld moeten afbetalen.
- Verskil: Een eenmanszaak heeft één eigenaar, een vof heeft er tenminste twee.

- 10 a** *Bijvoorbeeld:* Linda koopt alle spullen in die ze nodig hebben in de kapperszaak, Amy verzorgt de administratie en de website. Allebei helpen ze klanten in de zaak.
- b** *Bijvoorbeeld:* Je kunt het oneens worden over beslissingen die genomen moeten worden.

- 11 a** Van een NV
- b** 1 Aandeelhouders van een NV krijgen dividend (een deel van de winst).
2 Als de waarde van hun aandeel stijgt, kunnen ze het met winst verkopen.
- c** Aandelen van een NV kunnen ook minder waard worden. In dat geval kan een aandeelhouder (veel) geld verliezen.

12

	Eenman zaak	Vof	Bv	Nv
a De eigenaren lopen geen risico met hun privé­geld.			x	x
b De eigenaren zijn aandeelhouders.			x	x
c Ondernemingsvorm met altijd één eigenaar.	x			
d Schulden moeten met privé­geld afgelost worden.	x	x		
e Vennoten of firmanten hebben de leiding.		x		

- 13** In een vof lopen Lianne en Esther het risico dat ze schulden van hun bedrijf met privé­geld moeten afbetalen. In een bv lopen ze dat risico niet; dan kunnen ze hoogstens hun aandeel in het bedrijf verliezen.

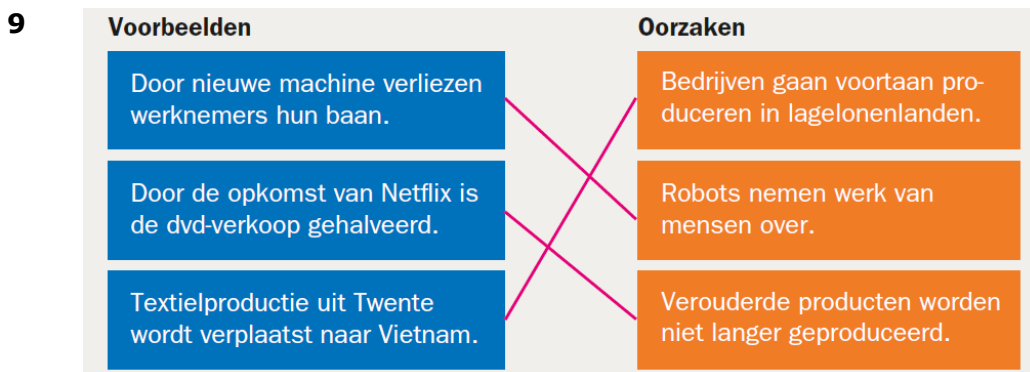
Paragraaf 5.3 Doe jij mee op de arbeidsmarkt?

- 1 a** *Bijvoorbeeld:*
- Werken in een supermarkt.
 - Schoonmaken bij een bedrijf of een gezin.
 - Kranten of folders bezorgen.
- b** Je kunt ontslagen worden als je je werk niet goed doet of als je vaak te laat komt.
Je kunt ook zelf ontslag nemen.
- 2** Makkelijker, want dan is er meer vraag naar arbeid, er zijn meer mensen nodig.
- 3** **x** Iedereen die werkt heeft te maken met de arbeidsmarkt.
- ☐ Op de arbeidsmarkt zijn alleen bedrijven actief.
 - ☐ Het aanbod van arbeid bepaalt de werkgelegenheid.
 - x** De werkgelegenheid is afhankelijk van de economie.
- 4** *Bijvoorbeeld:*
- De twijfel van Joël is terecht. In de grafiek zie je een flinke stijging van het aantal vacatures, maar de stijging van het loon gaat veel langzamer.
 - De twijfel van Joël is onterecht. De grafiek laat zien dat de lonen stijgen, alleen stijgen ze minder hard dan het aantal vacatures.
- 5** **D**
- 6 a** *Bijvoorbeeld:*
- Ja, want ik ben 15 en ik heb of zoek een baantje.
 - Nee, want ik werk niet en ik ben ook niet op zoek naar een baantje.
- b** *Bijvoorbeeld:*
- Iemand die studeert (en ernaast geen baantje heeft).
 - Iemand die arbeidsongeschikt is en dus niet kan werken.
 - Iemand die stopt met werken omdat hij voor zijn kinderen wil zorgen, terwijl zijn partner aan het werk is.
 - Iemand die geen werk heeft, maar ook geen werk zoekt.
- 7 a** Vraag naar arbeid. De banner op de foto laat zien dat een bedrijf vacatures heeft.
- b** Aanbod van arbeid. Het schema gaat over de beroepsbevolking.
- 8 a** Van de beroepsbevolking werkt **50%** in een voltijdbaan.
Berekening: $4,6 \text{ miljoen} \div 9,2 \text{ miljoen} \times 100\% = 50\%$
- b** Van de beroepsbevolking is **3,3%** werkloos.
Berekening: $305.000 \div 9.200.000 \times 100\% = 3,3\%$
- c** Van de mensen met een deeltijdbaan wil **7,6%** meer uren werken.
Berekening: $333.000 \div 4.400.000 \times 100\% = 7,6\%$
- 9** Onder andere: mensen met een migratie-achtergrond, ouderen.

- 10 a** Discriminatie op basis van afkomst, religie, leeftijd of sekse en zwangerschapsdiscriminatie.
- b** *Bijvoorbeeld (twee van de volgende):*
- Contracten worden niet verlengd.
 - Een beloofde loonsverhoging gaat niet door.
 - Ze krijgen een lagere functie of worden ontslagen.
- c** Werknemers raken gekwetst en doen hun werk minder goed. De productie gaat omlaag.
- 11** De twijfels van Thijs zijn onterecht. Zijn werkgever is verplicht om hem minder uren te geven als hij daar om vraagt.
- 12** Werknemers met een flexibel contract werken alleen als de werkgever hen nodig heeft. Zo gauw de werkgever hen niet meer nodig heeft, worden ze niet meer opgeroepen en zijn ze hun werk kwijt.
- 13 a** $13,1 \text{ miljoen} \div 17,4 \text{ miljoen} \times 100\% = \mathbf{75,3\%}$
- b** $70,5 \div 100 \times 13\,100\,000 = 0,705 \times 13\,100\,000 = \mathbf{9\,235\,500}$ mensen
- c** *Bijvoorbeeld:* Als vrouwen financieel onafhankelijk zijn van hun partner, dan komen ze bij een eventuele scheiding niet in geldproblemen (en hebben dan geen steun nodig van de overheid).
- 14 B en C**

Paragraaf 5.4 Als je zonder werk zit

- 1 *Bijvoorbeeld:* Als je 15 jaar of ouder bent: ja, dan ben je werkloos, want je hebt geen baan terwijl je wel op zoek bent naar werk.
- 2
 - a Als je 15 jaar of ouder bent en geen baan hebt, maar wel actief op zoek bent naar werk.
 - b
 - 1 Je hebt minder te besteden.
 - 2 Je raakt het contact met je collega's en/of klanten kwijt.
 - 3 Je gaat je nutteloos voelen.
 - 4 Je moet misschien verhuizen.
- 3
 - a
 - 1 De vraag naar arbeid (werkgelegenheid) is 8.941.000 personen.
 - 2 Het aanbod van arbeid (beroepsbevolking) is 9.246.000 personen.
 - b $9.246.000 - 8.941.000 = \mathbf{305.000}$ werklozen.
 - c $305.000 \div 9.246.000 \times 100\% = \mathbf{3,3\%}$
- 4 Het UWV
 - helpt werklozen bij het zoeken naar een nieuwe baan.
 - beoordeelt of iemand recht heeft op een WW-uitkering.
- 5
 - a Jayden is **niet** werkloos.
 - b Myrthe is **geregistreerd** werkloos.
 - c Peter is **verborgen** werkloos.
- 6
 - a Ja, want in de 36 weken voor je ontslag ben je 26 weken in dienst geweest. Je hebt je op tijd ingeschreven bij het UWV.
 - b $75 \div 100 \times \text{€ } 1.706 = 0,75 \times \text{€ } 1.706 = \mathbf{\text{€ } 1.279,50}$
 - c $70 \div 100 \times \text{€ } 1.706 = 0,70 \times \text{€ } 1.706 = \mathbf{\text{€ } 1.194,20}$
 - d Omdat je pas een jaar gewerkt hebt, krijg je maar drie maanden (de minimale periode) een WW-uitkering.
- 7 Minder koopkracht → **3** → **1** → **2** → **4** → conjuncturele werkloosheid
- 8 De overheid kan maatregelen nemen om conjuncturele werkloosheid te verminderen. Zo kan ze de loonbelasting **verlagen** waardoor de koopkracht zal **stijgen** en de vraag naar producten **stijgt**.

- 10 a** structurele werkloosheid
b conjuncturele werkloosheid
- 11 a** frictiewerkloosheid
b regionale werkloosheid
c seizoenswerkloosheid
- 12 a** regionale werkloosheid
b Flevoland, Groningen en Zuid-Holland.
c $3,2 \div 100 \times 251.000 = 0,032 \times 251.000 = \mathbf{8.032 \text{ werklozen}}$
d $3,2\% = 43.000$
 $1\% = 43.000 \div 3,2 = 13.437,5$
 $100\% = 13.437,5 \times 100 = \mathbf{1.343.750 \text{ werklozen}}$
- 13** De sluiting van de mijnen veroorzaakte:
- structurele werkloosheid, omdat een hele bedrijfstak verdween.
 - regionale werkloosheid, omdat de werkloosheid in Limburg boven het landelijk gemiddelde kwam te liggen.

Samenvatting

5.1 Wat levert werken op?

Je werkt om geld te verdienen, maar er zijn ook andere **arbeidsmotieven**. Voor **geschoold** werk heb je een beroepsopleiding nodig.

Als je een baan krijgt, sluit je een **arbeidsovereenkomst**. De meeste afspraken die daarin staan zijn overgenomen uit de **cao** die voor de hele bedrijfstak geldt.

In de arbeidsovereenkomst staat hoeveel **brutoloon** je gaat verdienen. Als daarop belasting en premies zijn ingehouden, houd je het **nettoloon** over. Werknemers moeten ten minste het wettelijk **minimumloon** verdienen.

Betaald werk waarover je geen belasting of sociale premies betaalt, noem je **zwart** werk.

5.2 Wat voor ondernemingen?

Alle arbeid en productie vindt plaats in een van de vier **productiesectoren**. In een organisatie is er **arbeidsverdeling** als de medewerkers verschillende taken hebben. Dat kunnen leidinggevende of uitvoerende taken zijn. Je kunt in loondienst werken of als **zelfstandige** in je eigen onderneming werken.

Bedrijven kiezen zelf een ondernemingsvorm. Ben jij de enige eigenaar, dan heb je een **eenmanszaak**. Heb je geen personeel, dan ben je een **zzp'er**. Een **vof** heeft twee of meer eigenaren die samen de leiding hebben. De eigenaren van een **nv** en een **bv** zijn de aandeelhouders. Deze ondernemingen worden geleid door een directeur.

5.3 Doe jij mee op de arbeidsmarkt?

Op de arbeidsmarkt komt de vraag naar arbeid van de **werkgevers**. Het aanbod van arbeid komt van de **beroepsbevolking**. Dat is iedereen tussen de **vijftien** jaar en de pensioenleeftijd die werkt of **werkloos** is. Alle arbeidsplaatsen bij bedrijven en de overheid noem je de **werkgelegenheid**.

Als je alleen werkt wanneer je werkgever je nodig heeft, heb je een **flexibele** baan.

In de Algemene wet **gelijke behandeling** staat dat werkgevers geen **onderscheid** mogen maken op grond van geslacht, religie, leeftijd of afkomst. De **arbeidsparticipatie** van vrouwen is de afgelopen jaren sterk toegenomen.

5.4 Als je zonder werk zit

Er is **werkloosheid** als het aanbod van arbeid **groter** is dan de vraag. Werklozen behoren tot de **geregistreerde** werkloosheid als zij bij het **UWV** staan ingeschreven. Zij kunnen daar een WW-uitkering aanvragen.

Conjuncturele werkloosheid ontstaat als er door daling van koopkracht minder vraag is naar producten. Bij **structurele** werkloosheid liggen de oorzaken bij de aanbodkant van de economie.

Frictiewerkloosheid ontstaat doordat je na je opleiding of ontslag tijd nodig hebt om een baan te zoeken. Er is

seizoenwerkloosheid als bepaald werk alleen in een deel van het jaar gedaan kan worden. **Regionale** werkloosheid komt voor in gebieden waar meer werkloosheid is dan in andere.

Herhalingsopdrachten

paragraaf 5.1 Wat levert werken op?

1 *Bijvoorbeeld:*

- geld verdienen
- contact met klanten en collega's
- nieuwe dingen leren
- jezelf ontwikkelen
- regelmaat geven aan je leven
- nuttig bezig zijn

2 **D**

3 **a** De arbeidsvoorwaarden voor een bedrijfstak staan in een **cao**.

b De afspraken die jouw werkgever met jou maakt, legt hij vast in een **arbeidsovereenkomst**.

c Vakbonden spelen een belangrijke rol bij het opstellen van een **cao**.

4 **a** $€ 3.689 - (€ 827 + € 374) = \text{€ } 2.488$

b Er is ingehouden: $€ 4.116 - € 2.798 = € 1.318$

$€ 1.318 \div € 4.116 \times 100\% = 32,0\%$

5 **a** grijs

b wit

c grijs

d zwart

6 **a** Het brutoloon dat je tot 21 jaar minstens moet verdienen in een voltijdbaan.

b Tot 21 jaar verdien je het minimumjeugdloon, vanaf je 21^e verdien je het minimumloon.

Herhalingsopdrachten

paragraaf 5.2 Wat voor ondernemingen?

7 **a** autorijschool **tertiaire** sector

b bloemenkwekerij **primaire** sector

c fietsenfabriek **secundaire** sector

d middelbare school **quartaire** sector

8 **1** Met een leidinggevende baan heb je meer verantwoordelijkheden dan met een uitvoerende baan.

2 Voor een leidinggevende baan heb je vaak een hogere opleiding nodig dan voor een uitvoerende baan.

9 Ja. Een eenmanszaak heeft één eigenaar, maar kan wel werknemers in dienst hebben.

10 **D**

11 NV

12 Dividend is de winstuitkering van een nv of bv aan de aandeelhouders.

Herhalingsopdrachten

paragraaf 5.3 Doe jij mee op de arbeidsmarkt?

13 Van bedrijven en de overheid.

14 De werkgelegenheid bij de overheid krimpt. Er worden geen nieuwe mensen aangenomen, terwijl er veel ambtenaren met pensioen gaan.

15 Als je tussen de vijftien en de pensioenleeftijd bent en werkt of werkloos bent.

16 ☐ Aron krijgt de baan niet, omdat hij te weinig werkervaring heeft.

☒ Cees wordt afgewezen voor een baan als chauffeur omdat hij al 55 jaar is.

☐ Lynn wordt niet aangenomen, omdat de wet verbiedt dat een 15-jarige achter de kassa zit.

☒ Lesley mag niet in dat restaurant werken omdat hij een migratieachtergrond heeft.

17 **a** Onjuist. Bij flexibele arbeid werk je alleen als een bedrijf je nodig heeft. Dat kan in deeltijd, maar net zo goed in voltijd zijn.

b Onjuist. Je werkt alleen wanneer een bedrijf je nodig heeft. Dat is vaak niet van tevoren te voorspellen, bijvoorbeeld als je plotseling gevraagd wordt een zieke werknemer te vervangen.

18 Arbeidsparticipatie (of arbeidsdeelname) is het percentage van de bevolking dat tot de beroepsbevolking behoort.

Herhalingsopdrachten

paragraaf 5.4 Als je zonder werk zit

19 Doordat Tanja's vader werkloos is geraakt, is zijn inkomen omlaag gegaan. Het gevolg is dat het gezin de huur of de hypotheek niet meer kan betalen en goedkoper moet gaan wonen

20 UWV

21 De (economische) conjunctuur

22 ☐ De afgelopen jaren is de werkgelegenheid steeds verder afgenomen.

☐ Een fabriek vindt geen personeel omdat te weinig mensen in de regio de juiste opleiding hebben.

☒ De regering kondigt aan dat de koopkracht volgend jaar zal dalen.

☒ Doordat het slechter gaat met de economie moeten veel bedrijven werknemers ontslaan.

23 C

24 C

Plusopdrachten

paragraaf 5.1 Wat levert werken op?

- 1
 - a Nieuwe dingen leren, jezelf ontwikkelen, regelmaat geven aan je leven.
Niet goed: geld verdienen. Zij krijgen namelijk al een uitkering.
 - b Nee, ze vinden hun werk te zwaar en ze willen uitzicht op vast werk.
- 2
 - a Vakbonden en organisaties van werkgevers.
 - b Deze eis komt van de vakbonden die namens de werknemers onderhandelen.
- 3 Met een weekloon van € 53 verdien je $52 \times € 53 = € 2.756$ per jaar.
Je betaalt aan loonbelasting en sociale premies:
 $36,7 \div 100 \times € 2.756 = 0,367 \times € 2.756 = € 1.011,45$ per jaar.
Je netto jaarloon is $€ 2.756 - € 1.011,45 = € 1.744,55$
Je netto maandloon is $€ 1.744,55 \div 12 = \mathbf{€ 145,38}$
- 4
 - a *Bijvoorbeeld:*
 - Het grootste nadeel is dat je geen vakantiegeld krijgt.
 - Het grootste nadeel vind ik dat je niet verzekerd bent.
 - b *Bijvoorbeeld:*
 - Je betaalt geen loonbelasting en sociale premies. Zo blijft er meer van je loon over.
 - c *Bijvoorbeeld:*
 - Zwartwerken is strafbaar omdat het niet eerlijk is tegenover mensen die wit werken.
 - Zwartwerken is strafbaar omdat de overheid inkomsten misloopt.
 - Zwartwerken is strafbaar omdat de premies nodig zijn om de uitkeringen van te betalen.
- 5 In het belang van werknemers. Zo weten zij op welk salaris ze minimaal recht hebben. Werkgevers zouden hun anders misschien minder willen betalen.

Plusopdrachten

paragraaf 5.2 Wat voor ondernemingen?

- 6 Je ziet een supermarkt, die behoort tot de tertiaire sector (commerciële dienstverlening).
- 7 Doordat mensen werk doen waar ze goed in zijn, kan er beter en sneller geproduceerd worden.
- 8 eenmanszaak
- 9
 - a Vennootschap onder firma (vof).
 - b *Bijvoorbeeld:* Ali haalt nieuwe klanten binnen en bereidt de bouwwerkzaamheden voor, zijn vader doet de administratie. Samen geven ze leiding aan de werknemers.
 - c Bouwbedrijven behoren tot de secundaire sector.
- 10 Als het slecht blijft gaan met het bedrijf, kan het op den duur verlies gaan lijden.
 - 1 Als een nv verlies lijdt, krijgen de eigenaren (aandeelhouders) geen dividend uitgekeerd.
 - 2 Ook worden hun aandelen minder waard.

Plusopdrachten

paragraaf 5.3 Doe jij mee op de arbeidsmarkt?

11 Bijvoorbeeld:

- Ja, als door bevolkingsgroei komt er meer vraag naar producten. Om die te produceren zijn meer mensen nodig. Er komt dus meer vraag naar arbeid.
- Ja, er komen meer mensen bij en een groot deel van hen wil werken. Er is dan meer aanbod van arbeid.

12 1 $9 + 7 + 5 = 21$ personen

2 Het aantal gewerkte uren is in totaal:

$$9 \times 40 = 360$$

$$7 \times 20 = 140$$

$$5 \times 12 = \underline{60} +$$

560 uur.

De werkgelegenheid is $560 \div 40 = 14$ fulltime arbeidsplaatsen.

13 a krimpt

b krimpt

c verandert niet

d groeit

14 a Omdat ze een jonge vrouw is en een Turkse achtergrond heeft.

b Bedrijven kunnen een andere reden geven waarom ze je afwijzen. Dat is voor een sollicitant nauwelijks te controleren of te bewijzen.

c Mensen zouden anoniem moeten kunnen solliciteren, bijvoorbeeld met een codenummer. Uit de sollicitatiebrief kunnen bedrijven dan niet opmaken wat iemands afkomst, geslacht of leeftijd is.

Plusopdrachten

paragraaf 5.4 Als je zonder werk zit

15 Consument positief, werkloosheid daalt

(1) Mooie cijfers: het UWV meldt dat het aantal aanvragen voor uitkeringen gedaald is. (2) Ook zien consumenten het weer zitten, ze hebben weer vertrouwen in de economie. (3) Ze doen steeds meer grote aankopen. (4) Ook bedrijven durven weer meer te investeren.

16 Bijvoorbeeld:

- Voor het beschikbare werk zijn te weinig mensen zijn met de juiste opleiding.
- Niemand wil het beschikbare werk doen.

17 Bijvoorbeeld:

- Als er veel werklozen zijn, kost dat de overheid veel geld voor uitkeringen.
- Werklozen produceren niet. De totale productie zou hoger zijn als iedereen werkte. Er wordt dan meer verdiend, waardoor de welvaart stijgt.

18 C

19 Als het slecht gaat met de economie, worden meer mensen ontslagen. Daardoor zijn er meer mensen die een nieuwe baan zoeken.

20 *Bijvoorbeeld:* Seizoenwerkloosheid komt veel voor

- in het toerisme, omdat campings maar een deel van het jaar geopend zijn;
- in de landbouw, omdat er 's winters minder werk te doen is.

21 *Bijvoorbeeld:*

- Regionale werkloosheid. Deze vorm van werkloosheid kan alleen overgaan als er meer werk komt in die regio. Frictiewerkloosheid duurt meestal maar korte tijd.
- Regionale werkloosheid, want dan gaat het om een grote groep mensen. Bij frictiewerkloosheid gaat het om enkelingen.

Rekenen

Nettoloon berekenen

- 1 $€ 1.945 - (€ 590 + € 127) = \text{€ } 1.228$
- 2 Er is ingehouden: $€ 492 - € 425 = € 67$
 $€ 67 \div € 492 \times 100\% = \textbf{13,6\%}$
- 3 a $€ 1.157 - (€ 280 + € 80) = \text{€ } 797$
b De loonbelasting daalt met $5 \div 100 \times € 280 = 0,05 \times € 280 = € 14$
Het nettoloon stijgt hierdoor en wordt $€ 797 + € 14 = \text{€ } 811$
- 4 $116 \times € 16,25 = € 1.885$
 $37 \div 100 \times € 1.885 = 0,37 \times € 1.885 = € 697,45$
 $€ 1.885 - € 697,45 = \text{€ } 1.187,55$

Rekenen met het minimumloon

- 5 $26,5 \div 100 \times € 149,09 = 0,265 \times € 149,09 = € 39,51$
 $€ 39,51 + € 149,09 = \text{€ } 188,60$
of
 $€ 149,09 \times 1,265 = \text{€ } 188,60$
- 6 a $(€ 372,90 - € 316,95) \div € 316,95 \times 100 = \textbf{17,7\%}$
b $€ 372,90 \times 52 \div 12 = \text{€ } 1.615,90$
c $€ 372,90 \div 38 = \text{€ } 9,81$
d $€ 9,81 \times 14 = \text{€ } 137,34$

Loon omrekenen

- 7 a $€ 2.458,80 \div 12 = \text{€ } 204,90$
b $€ 2.458,80 \div 52 = \text{€ } 47,28$
- 8 a $€ 324 \times 12 \div 52 = \text{€ } 74,77$
b $€ 2.289 \times 12 \div 52 = \text{€ } 528,23$
- 9 *Het makkelijkst is om bij alle drie het jaarinkomen te berekenen. Je kunt ook bij alle drie het maandinkomen of weekinkomen berekenen. Voor de conclusie maakt dat niet uit.*
- Merel verdient $€ 357 \times 12 = € 4.284$ per jaar
- Lieke verdient $€ 4.279$ per jaar
- Elmi verdient $€ 82,50 \times 52 = € 4.290$ per jaar
Elmi heeft het hoogste inkomen.
- 10 a $23 \times € 6,50 = \text{€ } 149,50$
b $34 \times € 6,50 = € 221$
 $€ 221 \times 12 \div 52 = \text{€ } 51$ per week
- 11 De loonstijging is $3,6 \div 100 \times € 3.375 = 0,036 \times € 3.375 = € 121,50$.
Het maandloon wordt $€ 3.375 + € 121,50 = € 3.496,50$
Dat is $€ 3.496,50 \times 12 \div 52 = \text{€ } 806,88$ per week.

- 12 a** $\text{€ } 2.791,35 \times 12 \div 52 = \text{€ } 644,16$
b $\text{€ } 644,16 \div 38 = \text{€ } 16,95$
c $\text{€ } 2.791,35 \div 38 \times 32 = \text{€ } 2.350,61$
d $\text{€ } 2.127 \times 12 \div 52 = \text{€ } 490,85$

Ondernemingsvormen

- 13 a** $15 \div 100 \times 982\,000 = 0,15 \times 982\,000 = 147\,300$ zzp'ers
b $392\,000 \div 982\,000 \times 100\% = 39,9\%$
c $982\,000 \div 9\,200\,000 \times 100\% = 10,7\%$
d $515\,000 \div 982\,000 \times 100\% = 52,4\%$
- 14 a** $1\,600 \times \text{€ } 0,14 = \text{€ } 224$
b $\text{€ } 952 \div \text{€ } 0,14 = 6\,800$ aandelen

Arbeidsmarkt

- 15 a** $3\% = 4.110$
 $1\% = 4.110 \div 3 = 1.370$
 $100\% = 1.366,67 \times 100 = 137.000$ banen
b $137.000 + 4.110 = 141.110$ banen
- 16 a** $6,1 \div 100 \times 23\,000 = 0,61 \div 100 \times 23\,000 \div 0,061 = 1.403$ werklozen
b $23.000 \div 29.300 \times 100 = 78,5\%$
c $(31.600 + 1.800) \div 43.000 \times 100 = 77,7\%$
- 17 a** $75 \div 100 \times \text{€ } 1.811 = 0,75 \times \text{€ } 1.811 = \text{€ } 1.358,25$
b Dylans WW-uitkering in de eerste twee maanden:
 $75 \div 100 \times \text{€ } 2.104 = 0,75 \times \text{€ } 2.104 = \text{€ } 1.578$
Dylans WW-uitkering na twee maanden:
 $70 \div 100 \times \text{€ } 2.104 = 0,70 \times \text{€ } 2.104 = \text{€ } 1.472,80$
Na twee maanden daalde Dylans WW-uitkering met $\text{€ } 1.578 - \text{€ } 1.472,80 = \text{€ } 105,20$
Of:
Zijn WW-uitkering is gedaald met $75\% - 70\% = 5\%$ van $\text{€ } 2.104 =$
 $5 \div 100 \times \text{€ } 2.104 = 0,05 \times \text{€ } 2.104 = \text{€ } 105,20$

Examentraining

Hoeveel werklozen hebben we?

- 1 Wie eerst minder dan 12 uur per week werkte of wilde werken, telde toen niet mee in de beroepsbevolking. Die groep mensen wordt nu wel meegeteld.
- 2 **B**
- 3 $607.500 \div 8.100.000 \times 100\% = 7,5\%$
- 4 **C**

Op de beroepenmarkt

- 5 'Ik begon toen ik 24 jaar was als zelfstandig ondernemer een eigen bedrijf. Daarom heb ik gekozen voor de ondernemingsvorm (1) **eenmanszaak**. Door die keuze ben ik (2) **nog wel** aansprakelijk voor zakelijke schulden met mijn privévermogen.'
- 6 Tot de taken van het UWV hoort (1) **hulp bij het zoeken naar werk**. Het UWV registreert (2) **werklozen**.
- 7 **A**
- 8 De kans op werk in je toekomstige beroep kan ook de keuze bepalen. Als gevolg van (1) **technologische ontwikkelingen** zullen bepaalde beroepen verdwijnen. Er ontstaat in deze beroepen dan (2) **structurele** werkloosheid.

H6

Hoofdstuk 6 Productie en markt

Weet je het nog?

Theorie

Een eigen bedrijf hebben? Veel jongeren dromen ervan om later **ondernemer** te zijn. Je gaat dan iets **produceren**. Iemand met een winkel of webshop koopt goederen in en verkoopt ze. Om **winst** te behalen, moet de verkoopprijs van je producten hoger zijn dan de **inkoopprijs** ervan. Maak je prijs ook weer niet te hoog, anders gaan je klanten naar **concurrenten** als die goedkoper zijn.

In een productiebedrijf draait het om het maken van goederen. Dat gebeurt stap voor stap, in een aantal **productiefasen**. Het begint met het winnen van grondstoffen uit de natuur. Die worden bewerkt totdat er een eindproduct ontstaat. In een productiebedrijf moet de verkoopprijs hoger zijn dan de

kostprijs per product. Als dat niet lukt, lijdt je **verlies**.

Als producent zorg jij voor **aanbod** van producten op de markt. Daarom probeer je erachter te komen wat consumenten willen hebben. Want je hebt er niets aan om iets te produceren als er geen **vraag** naar jouw producten is.

Elk bedrijf maakt gebruik van hulpmiddelen, bijvoorbeeld bedrijfswagens of gereedschap. Dankzij technologische ontwikkelingen beschikken we tegenwoordig over de modernste machines. Je moet als eigenaar wel **investeren** in kapitaalgoederen. Dat doe je alleen als je verwacht dat je dit geld weer terug kunt verdienen.

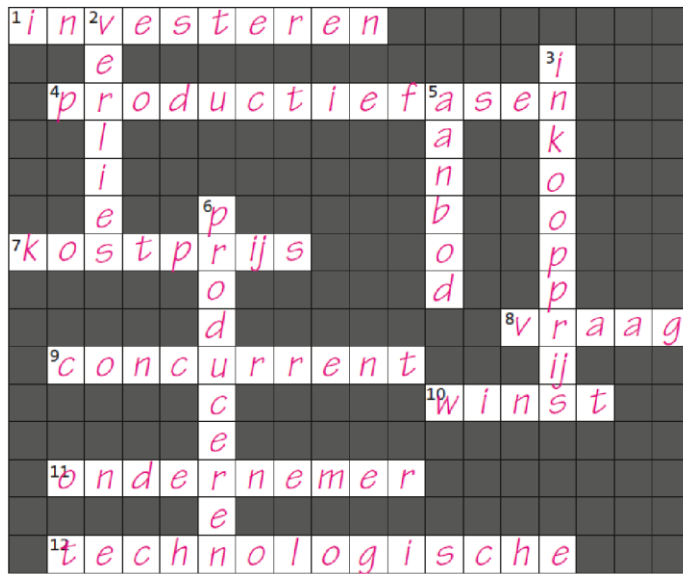
Opdrachten

- 1 Je winst wordt *hoger / lager*
 - a als je verkoopprijs stijgt **x** ☐
 - b als je inkoopprijzen stijgen ☐ **x**
 - c als je meer productiekosten hebt ☐ **x**
- 2
 - a Ja, want een tandarts verleent diensten.
 - b Als een tandarts zijn eigen praktijk heeft, is hij een zelfstandige. Maar hij kan ook als werknemer in dienst zijn bij de praktijk van een ander.
- 3

1 Oud papier inzamelen.	Of: 1 Oud papier inzamelen.
3 Inktresten verwijderen.	2 Vermalen tot papierpulp.
6 Lijntjes drukken.	3 Inktresten verwijderen.
5 Papier op maat snijden.	4 Papier persen.
4 Papier persen.	5 Papier op maat snijden.
2 Vermalen tot papierpulp.	6 Lijntjes drukken.
7 Bundelen tot een schrift.	7 Bundelen tot een schrift.
- 4 **A**
- 5 De kans bestaat dat sommige klanten de prijs nu te hoog vinden. Je gaat dan minder verkopen.
- 6 *Bijvoorbeeld:*
 - Producten worden goedkoper.
 - De kwaliteit van de producten wordt beter.
 - Er komen nieuwe producten die eerder niet gemaakt konden worden.
- 7
 - a $€ 75.000 \div 50.000 = \text{€ } 1,50$.
 - b Winst: $(€ 2,10 - € 1,50) \times 50.000 = \text{€ } 30.000$

8 € 45.000 ÷ € 0,12 = **375.000** hoesjes

9

Paragraaf 6.1 Producteren maar!

1 Bijvoorbeeld:

- Ja, want je levert een dienst in jullie huishouden.
- Nee, want je doet dat niet om er geld mee te verdienen.

2

Niet op de foto zichtbaar:

Toelichting:

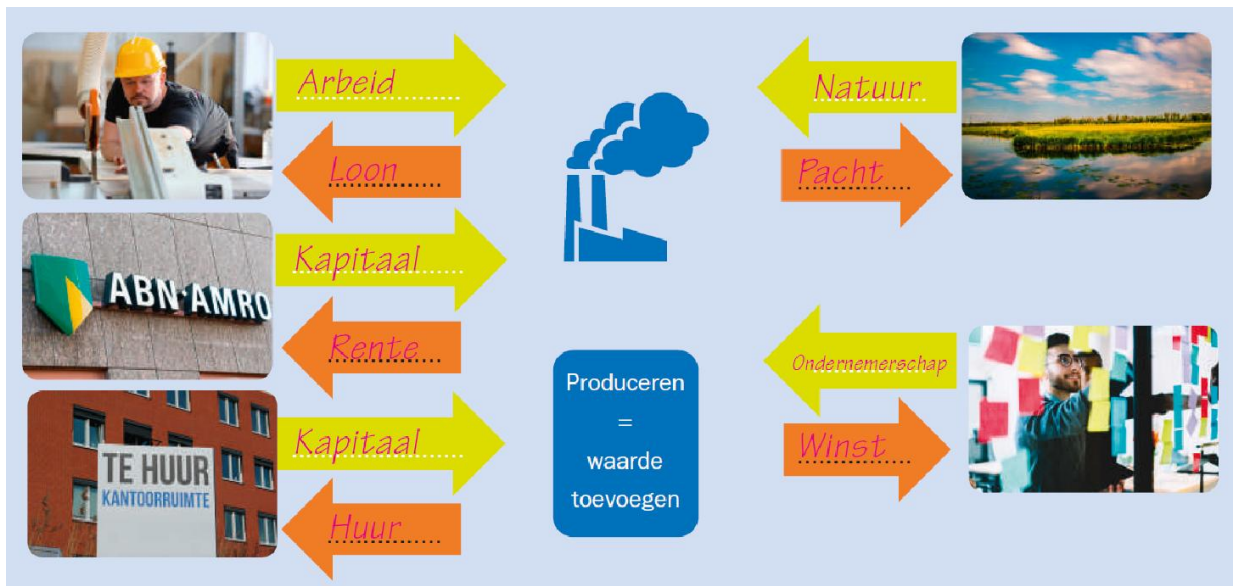
- Het meisje op de foto werkt in een horecabedrijf.
- De vrouw naast haar geeft aanwijzingen. Zij is de ondernemer.
- Er zijn verschillende kapitaalgoederen te zien, zoals de computer/kassa.

3 Bijvoorbeeld:

- Als hij te veel of te duur personeel in dienst neemt, worden de kosten te hoog.
- Als hij niet verstandig investeert, is er kans dat hij de investering niet terug kan verdienen.

In het algemeen is zijn risico dat hij verlies kan lijden.

4

5 a

$$\text{loon} + \text{pacht} + \text{rente en huur} + \text{winst} = \text{Toegevoegde waarde}$$

b

Diensten.

- c Arbeid. De salarissen van docenten en andere medewerkers kosten de school elke maand weer heel veel geld.

6 a € 785 – € 115 = **€ 670**

b De consument produceert niet, hij voegt geen waarde toe.

7 De **bedrijfskolom** voor brood bestaat bijvoorbeeld uit een graanboer, groothandel en bakkerij. Het verschil tussen inkoop- en verkoopwaarde bij een bedrijf noem je ook wel de **toegevoegde** waarde.

8	Arbeidsintensief	Kapitaalintensief
Autofabriek	☐	x
Containeroverslag in havens	☐	x
Middelbare school	x	☐
Schildersbedrijf	x	☐
Verzorgingstehuis	x	☐

9 De investeringskosten verdien je terug door lagere personeelskosten.
De kosten van de investering verdeel je over een aantal jaren (door af te schrijven). Door die investering heb je minder personeel nodig bij de productie. De personeelskosten heb je iedere maand en zijn uiteindelijk vaak hoger dan de investeringskosten.

10 a De afschrijving (= waardevermindering) per jaar is € 2.860.

Na één jaar is de waarde € 17.800 – € 2.860 = **€ 14.940**.

b De afschrijving in drie jaar is € 2.860 × 3 = € 8.580.

Na drie jaar is de waarde € 17.800 – € 8.580 = **€ 9.220**.

11 *Bijvoorbeeld:*

- Er zijn nu betere of zuiniger bestelwagens.
- Als hij gaat uitbreiden en iemand in dienst neemt, heeft hij nog een bestelbus nodig.

12 a Afschrijving: $80\% \div 5 = 16\%$ per jaar.

Per jaar is de afschrijving $16 \div 100 \times € 45.000 = 0,16 \times € 45.000 = € 7.200$

De waarde na één jaar is € 45.000 – € 7.200 = **€ 37.800**

13 a De totale waardedaling is € 275.000 – € 80.000 = € 195.000

Per jaar is de afschrijving € 195.000 ÷ 6 = **€ 32.500**.

b Dan is de totale waardedaling € 275.000 – € 20.000 = € 255.000

Per jaar is de afschrijving dan € 255.000 ÷ 8 = **€ 31.875**.

Paragraaf 6.2 Het gaat om de winst!

1 De prijzen van T-shirts en sweaters kunnen heel erg verschillen. Maar je kunt er vanuit gaan dat de winkelier er al gauw de helft of meer aan verdient.

2 a $50\% + 20\% = 70\%$

- b - Van tevoren weet ze niet precies hoeveel de bedrijfskosten zijn.
- Hoeveel zij er uiteindelijk aan verdient, ligt ook aan het aantal armbandjes dat ze verkoopt.

3

	Inkoopprijs	Brutowinstopslag	Verkoopprijs
a	€ 24,60	85%	€ 45,51
b	€ 9,50	120%	€ 20,90
c	€ 2,10	250%	€ 7,35

4

	Inkoopprijs	Verkoopprijs	Brutowinstopslag	
			in €	in % van de inkoopprijs
a	€ 8	€ 14,00	€ 6,00	75%
b	€ 45	€ 112,50	€ 67,50	150%

5

	Verkoopprijs	Btw-tarief	Berekening van de consumentenprijs
a	€ 32,95	21%	$1,21 \times 32,95 = € 39,87$
b	€ 16,50	9%	$1,09 \times 16,50 = € 17,99$
c	€ 129,70	21%	$1,21 \times 129,70 = € 156,94$

6 a $1,85 \times € 9 = € 16,65$

Of:

Brutowinstopslag is $85 \div 100 \times € 9 = 0,85 \times € 9 = € 7,65$

Verkoopprijs is $€ 9,00 + € 7,65 = € 16,65$

Of:

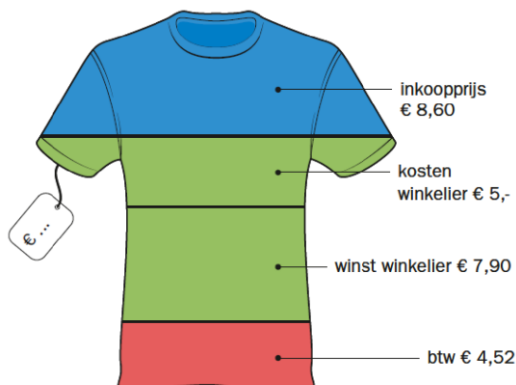
b $1,21 \times € 16,65 = € 20,15$

Of:

Btw is $21 \div 100 \times € 16,65 = 0,21 \times € 16,65 = € 3,50$

Consumentenprijs is $€ 16,65 + € 3,50 = € 20,15$

7 a

b

12,90

De brutowinstopslag is $€ 5 + € 7,90 = €$

1 De verkoopprijs is $€ 8,60 + € 12,90 = € 21,50$

2 De consumentenprijs is $€ 21,50 + € 4,52 = € 26,02$

c Omdat de winkelier niets aan de btw verdient, moet je die niet meerekenen. De korting op de verkoopprijs (excl. btw) is $€ 21,50 \times 0,5 = € 10,75$ korting. Dat is meer dan de winst van € 7,90 van de winkelier. De winkelier heeft dan dus geen winst.

8

	Consumentenprijs	Btw-tarief	Berekening van het btw-bedrag
a	€ 29,95	21%	€ $29,95 \div 121 \times 21 = € 5,20$
b	€ 1,98	9%	€ $1,98 \div 109 \times 9 = € 0,16$
c	€ 98,00	21%	€ $98,00 \div 121 \times 21 = € 17,01$

9

- a 900 stuks
b Als de verkoopprijs hoger wordt, loop je kans dat de afzet van T-shirts lager wordt.

10

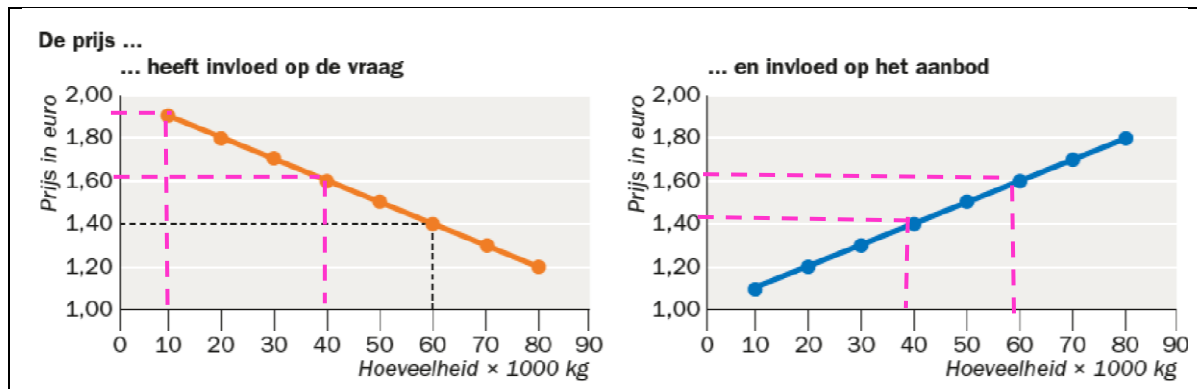
	Verkoopprijs	Afzet	Omzet
a	€ 9,50	150	€ 1.425
b	€ 1,95	20.000	€ 39.000
c	€ 12,35	450	€ 5.557,50

11

- a De omzet is: $2.750 \times € 400 = € 1.100.000$
b De brutowinst is: $€ 1.100.000 - € 650.000 = € 450.000$
c De nettowinst is: $€ 450.000 - € 385.000 = € 65.000$

Paragraaf 6.3 Op de markt

- 1 Op een markt is er dicht bij elkaar aanbod van veel producten. Je kunt de producten van de verschillende kramen gemakkelijk met elkaar vergelijken.
Voor veel mensen is ook de gezellige drukte op de markt aantrekkelijk.
- 2
 - a Bikeshop (in Groningen).
 - b De fietsenmarkt.
 - c - De markt voor e-bikes (elektrische fietsen).
- De markt voor stadsfietsen /gewone fietsen.
 - d Het is eenvoudiger om een gewone fiets te repareren dan een elektrische fiets.
- 3
 - a Het aanbod van producten komt van **producenten**.
 - b De vraag naar producten komt van **consumenten**.
- 4 a

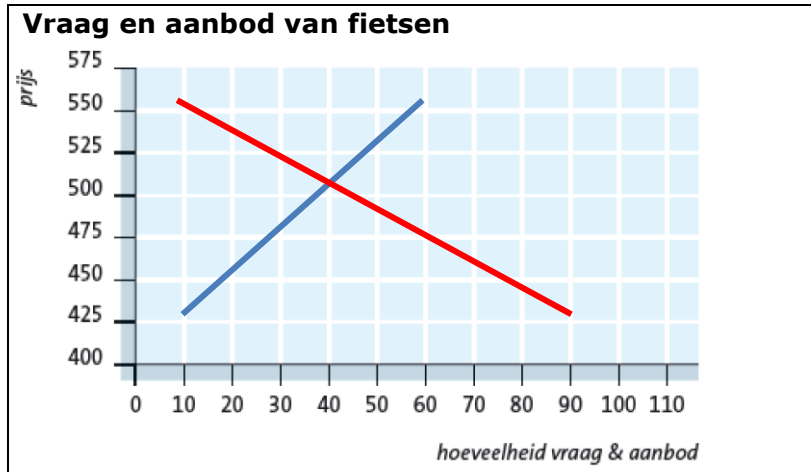
- 1 Vraag:
 - Prijs € 1,60 → vraag **40.000 kg**
 - Prijs € 1,90 → vraag **10.000 kg**
- 2 Aanbod:
 - Prijs € 1,60 → aanbod **60.000 kg**
 - Prijs € 1,40 → aanbod **40.000 kg**
- b Een deel van de consumenten kan of wil de hogere prijs niet betalen.
- c Producenten kunnen bij een hogere prijs meer aan het product verdienen en gaan er daarom meer van maken.

5 a

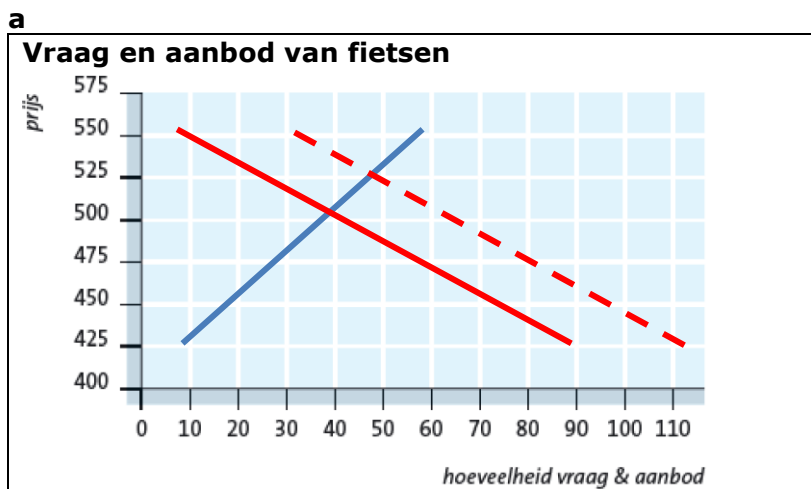
Prijs	Vraag	Aanbod
€ 1,20	80.000 kg	20.000 kg
€ 1,50	50.000 kg	50.000 kg
€ 1,80	20.000 kg	80.000 kg

- 6
 - a - de nieuwe evenwichtsprijs: € **1,60**
- en de nieuwe evenwichtshoeveelheid: **50.000 kg**.
 - b Voor de verschuiving van de aanbodlijn was de omzet: $50.000 \times € 1,50 = € 75.000$
Na verandering van het aanbod is de omzet: $40.000 \times € 1,60 = € 64.000$.
De totale omzet op de markt is gedaald.

7

8

b De evenwichtsprijs is nu **€ 525**. De evenwichtshoeveelheid is nu **50 fietsen**.

c Eerst: $40 \times € 500 = € 20.000$.

Nu: $50 \times € 525 = € 26.250$.

De omzet is gestegen met $€ 26.250 - € 20.000 = \mathbf{€ 6.250}$

9

a Afzet

b Stadsfiets **43 %** = **399.040** fietsen
 1% = **9.280** fietsen ($399.040 \div 43 = 9.280$)
 Totaal **100 %** = **928.000** fietsen

c $399.040 \div 43 \times 29 = \mathbf{269.120}$ fietsen

Of:

$29 \div 100 \times 928.000 = 0,29 \times 928.000 = \mathbf{269.120}$ fietsen

d De elektrische fietsen. Die worden steeds meer verkocht in plaats van stadsfietsen.

Paragraaf 6.4 Meer of minder productie?

1 Positief: dat levert meer banen op, meer inkomens.

Negatief: grotere belasting voor het milieu (meer energie en grondstoffenverbruik, soms meer vervuiling).

2		<u>vaste kosten</u>	<u>variabele kosten</u>
a	Afschrijving van een productierobot.	x	☐
b	Aluminium buizen voor een fietsframe.	☐	x
c	Loon van de directeur.	x	☐
d	Transport van de fietsen naar winkels.	☐	x

3 a Vaste kosten: € 7.200.000.
Variabele kosten: $120.000 \times € 240 = € 28.800.000$.
Totale kosten: $€ 7.200.000 + € 28.800.000 = € 36.000.000$.
Kostprijs per fiets: $€ 36.000.000 \div 120.000 = \text{€ } 300$.

b Vaste kosten blijven € 7.200.000.
Variabele kosten: $150.000 \times € 240 = € 36.000.000$.
Totale kosten: $€ 7.200.000 + € 36.000.000 = € 43.200.000$.
Kostprijs per fiets: $€ 43.200.000 \div 150.000 = \text{€ } 288$.

- c - de variabele kosten per fiets zijn **gelijk gebleven**.
- de vaste kosten per fiets zijn **gedaald**.

4 a Ja, als deze leidsters meer gaan werken, kan het dagverblijf meer kinderen opvangen.
b Er moet in het kinderdagverblijf ook genoeg ruimte zijn, genoeg speelgoed, voldoende wasgelegenheid en toiletten, enzovoort.

5 a $300 \div 400 \times 100\% = 75\%$

b Minder klanten betekent minder omzet. De variabele kosten blijven per klant gelijk. Maar de vaste bedrijfskosten (huur, lonen, verzekeringen) gaan gewoon door. Dat betekent minder winst.

6 a *Bijvoorbeeld:*

- Vast bedrag per uur. Dat geeft meer zekerheid.
- Een bedrag per kistje. Als je goed doorwerkt, verdien je ook meer.

b Er is kans dat de plukkers alleen maar zo veel mogelijk kistjes willen volkrijgen en er niet op letten of de aardbeien wel goed zijn (niet rot, voldoende rijp).

c Als de baas en het andere personeel prettig met elkaar omgaan, is het werk leuker en doe je al gauw meer je best.

7 a Door de nieuwe machines neemt de productie toe met evenveel mensen → meer productie gemiddeld per werknemer.

of:

Door de nieuwe machines zijn er minder mensen nodig om evenveel te produceren → meer productie gemiddeld per werknemer.

b De kostprijs per brood daalt. De afschrijvingskosten van de nieuwe machine zullen lager zijn dan personeelskosten. Als dat niet zo was, zou de broodfabriek niet in zo'n machine investeren.

8 a De arbeidsproductiviteit per uur is $1.200 \text{ T-shirts} \div 8 = 150 \text{ T-shirts}$.

b Per dag $19.200 \text{ T-shirts} \div 12 \text{ personen} = 1.600 \text{ T-shirts per persoon}$.
Dat is per uur: $1.600 \div 8 = 200 \text{ T-shirts}$.

c Als de productie per persoon hoger is, zijn de personeelskosten per product lager.

- 9 a** $80 \div 2 \times 40 = 1.600$ uur
 $80 \div 2 \times 0,6 \times 40 = 960$ uur
Samen is dat $1.600 + 960 = \mathbf{2.560}$ uur.
- b** $60.000.000 \div 2.560 = \mathbf{23.437,5}$ liter per persoon per uur.
- c** Door deze verandering zal de arbeidsproductiviteit
- per week: **gelijk blijven**.
 - per uur: **toenemen**.
- 10 a** Voor het opwekken van energie met zonnepanelen zijn geen fossiele brandstoffen nodig en het levert geen CO₂-uitstoot op.
- b** Zelf stroom opwekken is goedkoper dan stroom 'kopen'.
- c** *Bijvoorbeeld:* minder verpakkingsmateriaal gebruiken, transport met schone vrachtwagens, afval recyclen.
- d** *Bijvoorbeeld:*
- Een groothandel bevoorraadt winkels zodat wij daar onze levensmiddelen kunnen kopen.
 - Een groothandel levert werkgelegenheid op.
- 11 a** Hij betaalt een lagere prijs voor de onderdelen.
- b** De prijs van een fiets wordt lager.
- c** Nee. De lage kosten en goedkopere fietsen gaan ten koste van het welzijn van werknemers (ook kinderen) in andere landen.

Samenvatting

6.1 Produceren maar!

Natuur, arbeid, kapitaal en ondernemerschap zijn de **productiefactoren** waarmee je kunt produceren. Bedrijven bewerken producten en zorgen zo voor **toegevoegde waarde**. Die is gelijk aan de het totaal van de beloningen pacht, loon, rente, huur en winst.

Bedrijven aan het begin van de **bedrijfskolom** halen grondstoffen uit de natuur. Aan het eind staat de detaillist. Productie is **arbeidsintensief** als er naar verhouding meer met mensen dan met machines wordt gewerkt. Als dat andersom is, is de productie **kapitaalintensief**. Hoeveel kapitaalgoederen, zoals machines, minder waard worden, bereken je met de **afschrijving**.

6.2 Het gaat om de winst!

Je berekent de verkoopprijs door bij de inkoopprijs een **brutowinstopslag** op te tellen. Een deel daarvan is voor de **bedrijfskosten**. De klant betaalt de verkoopprijs inclusief 21% of 9% **btw**. Samen is dat de **consumentenprijs**. Die is dus 121% of 109% van de verkoopprijs. Als een bedrijf veel verkoopt, heeft het een hoge **afzet**. Maar belangrijker is het of er voldoende geld binnenkomt. Dat noem je de verkoopopbrengst of **omzet**. Als je daar de inkoopwaarde van aftrekt, houd je de **brutowinst** over. Als ook alle bedrijfskosten eraf zijn, heb je het **nettoresultaat**: nettowinst of nettoverlies.

6.3 Op de markt

Een markt waar je bijvoorbeeld bloemen koopt, is een **concrete** markt. Als je het hebt over alle vraag en aanbod, gaat het over een **abstracte** markt. Op een markt is er een wisselwerking tussen vraag, aanbod en prijs. Dit noem je de **wet van vraag en aanbod**. Er ontstaat een **evenwichtsprijs** als vraag en aanbod aan elkaar gelijk zijn. Hoeveel vraag en aanbod er dan is, noem je de **evenwichtshoeveelheid**. Jouw **marktaandeel** is groot als jij, vergeleken met je concurrenten, een hoge afzet of omzet hebt.

6.4 Meer of minder productie?

Kosten die mee veranderen met de productieomvang, zoals grondstofkosten, zijn **variabele** kosten. Kosten van de huur en afschrijving zijn **vaste** kosten, want ze blijven gelijk, ook als je meer of minder gaat produceren. De hoeveelheid kapitaalgoederen en het aantal uren dat het personeel er kan werken, bepalen samen de **productiecapaciteit** van een bedrijf. Als de **arbeidsproductiviteit** stijgt, dan produceer je meer met evenveel personen. Bedrijven die **maatschappelijk verantwoord** ondernemen, houden bij hun productie rekening met de gevolgen voor mens en milieu. Ze proberen **maatschappelijke** kosten, zoals geluidsoverlast of CO₂-uitstoot, te voorkomen. Als hun productie positief bijdraagt aan de samenleving, zijn dat **maatschappelijke opbrengsten**.

Herhalingsopdrachten paragraaf 6.1 Produceren maar!

- 1
1	natuur	-	grond
2	arbeid	-	medewerkers
3	kapitaal	-	kassen
4	ondernemerschap	-	de eigenaar: Norah

Opmerking: Het maakt niet uit in welke volgorde je de productiefactoren noemt.

- 2
1	pacht	3	rente / huur
2	loon	4	winst

Opmerking: Let op dat de beloning klopt met de juiste productiefactor. Als jij de productiefactoren in vraag 1 in een andere volgorde hebt staan, is de volgorde hier ook anders.

- 3 Het totaal van alle beloningen voor de productiefactoren samen is gelijk aan de totale **toegevoegde waarde** van de productie.
- 4 Een plantenkweker en een tuincentrum horen bij de **bedrijfskolom** voor planten.
- 5 Arbeidsintensief, want in verhouding zijn er voor de productie veel mensen nodig.
Of:
Kapitaalintensief, want er is veel geïnvesteerd in kapitaalgoederen, zoals de kassen, om te kunnen produceren.
- 6 a de aanschafprijs is € **80.000**
de gebruiksduur is **10 jaar**
de restwaarde is € **5.000**
b $(€ 80.000 - € 5.000) \div 10 = € 7.500$ afschrijving per jaar.

Herhalingsopdrachten paragraaf 6.2 Het gaat om de winst!

- 7 a *Bijvoorbeeld:* loon van personeel / huur, afschrijvingskosten (van zijn gebouw, bedrijfswagen, inrichting) / reclamekosten / verzekeringskosten, enz.
b Voor het inkomen van de winkelier (zijn nettowinst).

- 8 a $45 \div 100 \times € 13,80 = 0,45 \times € 13,80 = € 6,21$
 $€ 13,80 + € 6,21 = € 20,01$
of
 $1,45 \times € 13,80 = € 20,01$

- b $90 \div 100 \times € 13,80 = 0,90 \times € 13,80 = € 12,42$
 $€ 13,80 + € 12,42 = € 26,22$
of
 $1,90 \times € 13,80 = € 26,22$

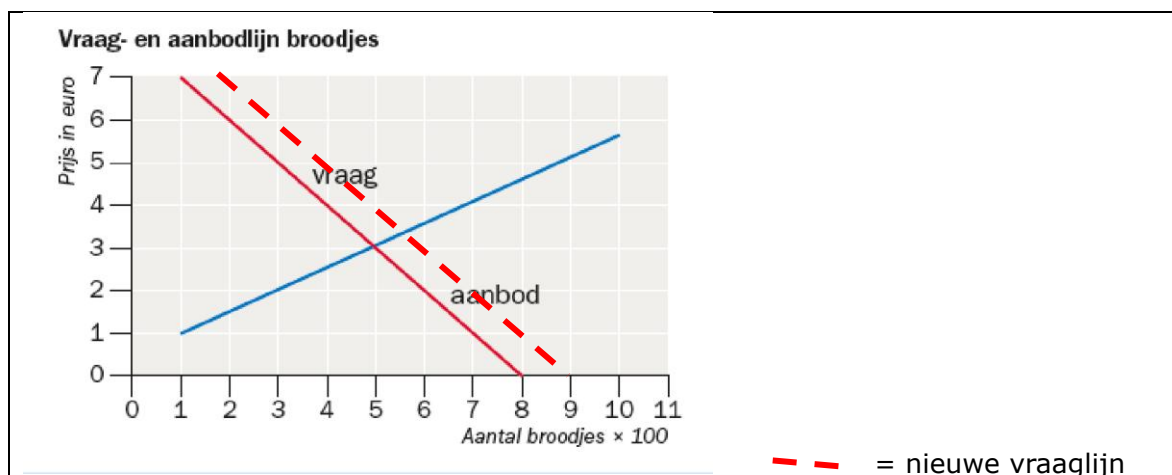
- 9
	<u>juist</u> / <u>onjuist</u>
a Btw is hetzelfde als omzetbelasting.	x ☐
b Meer btw levert meer winst op.	☐ x
c In een winkel betaal je de consumentenprijs.	x ☐

- 10 a** $21 \div 100 \times \text{€ } 45,70 = 0,21 \times \text{€ } 45,70 = \text{€ } 9,60$
 $\text{€ } 45,70 + \text{€ } 9,60 = \text{€ } 55,30$
of
 $1,21 \times \text{€ } 45,70 = \text{€ } 55,30$
- b** $9 \div 100 \times \text{€ } 18,25 = 0,09 \times \text{€ } 18,25 = \text{€ } 1,64$
 $\text{€ } 18,25 + \text{€ } 1,64 = \text{€ } 19,89$
of
 $1,09 \times \text{€ } 18,25 = \text{€ } 19,89$
- 11 a** $\text{€ } 96,80 \div 121 \times 21 = \text{€ } 16,80$
b $\text{€ } 4,70 \div 109 \times 9 = \text{€ } 0,39$
c $\text{€ } 2,29 \div 109 \times 9 = \text{€ } 0,19$
d $\text{€ } 9.965 \div 121 \times 21 = \text{€ } 1.729,46$
- 12** $3.480 \times \text{€ } 4,25 = \text{€ } 14.790$
- 13 a** $\text{€ } 4.500 + \text{€ } 1.800 + \text{€ } 1.200 + \text{€ } 700 = \text{€ } 8.200$
b $\text{€ } 15.000 - \text{€ } 2.335 = \text{€ } 12.665$
c $\text{€ } 12.665 - \text{€ } 8.200 = \text{€ } 4.465$ positief resultaat, dus **nettowinst**.

Herhalingsopdrachten paragraaf 6.3 Op de markt

- 14 a** de kaasmarkt in Alkmaar **concreet**
b de Nederlandse woningmarkt **abstract**
c een rommelmarkt **concreet**
- 15 a** De prijs van games stijgt → de vraag **daalt**
b De prijs van olie daalt → de vraag **stijgt**
c De prijs van olie stijgt → het aanbod **stijgt**
d De prijs van kaas daalt → het aanbod **daalt**
- 16** Bloemen zijn voor Moederdag meestal duurder doordat **de vraag naar** bloemen dan **groter** is dan normaal.
- 17 a** € 3
b 500 broodjes
c $500 \times \text{€ } 3 = \text{€ } 1.500$

18

- 19** $21\% = 105 \text{ kroketten}$
 $17\% = 105 \div 21 \times 17 = \mathbf{85 \text{ frikandellen}}$

Herhalingsopdrachten

paragraaf 6.4 Meer of minder productie?

- 20** Variabele kosten:
- ☐ de afschrijving van je bestelbus
 - x** de benzine voor je bestelbus
 - x** hout, schroeven en ander klusmateriaal
- 21** 1 De variabele kosten stijgen. Door meer opdrachten verbruik je bijvoorbeeld meer materiaal.
 2 De vaste kosten blijven gelijk. De huur van je werkplaats of de afschrijving van je bestelbus veranderen niet doordat je meer werk hebt.
- 22** **a** Ja, met meer mensen kun je meer produceren.
b Ja, dan kunnen alle medewerkers met hun eigen bestelbus en eigen gereedschap naar een klus toe.
c Nee, in minder tijd kun je minder produceren, minder opdrachten uitvoeren.
- 23** **D**
- 24** $960 \div 6 = 160 \text{ kistjes per persoon per week.}$
 $160 \div 40 = \mathbf{40 \text{ kistjes per persoon per uur}}$
- 25** De maatschappelijke kosten zullen dalen. Meer mensen leveren de flesjes in, waardoor er minder zwerfvuil is.
- 26** Maatschappelijke opbrengsten.
- 27** Ja, want voor het milieu is het beter dat de afgedankte flesjes op een natuurlijke manier vergaan en niet verbrand hoeven te worden.

Plusopdrachten

paragraaf 6.1 Produceren maar!

- 1** *Bijvoorbeeld:*
- Arbeid: In het bedrijf wassen, snijden en verpakken mensen de groente.
 - Kapitaal: Bij het wassen, snijden en verpakken worden machines gebruikt. Ook het gebouw en een vrachtwagen zijn kapitaal(goederen).
 - Natuur: De energie die verbruikt wordt.
 - Ondernemerschap: De eigenaar van Fresh die het bedrijf leidt en het risico heeft dat de resultaten minder goed zijn.
- 2** De omzet is € 97.500 per week.
 De groente is ingekocht voor $\text{€ } 330.000 \times 12 \div 52 = \text{€ } 76.153,85$ per week.
 De toegevoegde waarde per week is $\text{€ } 97.500 - \text{€ } 76.153,85 = \mathbf{\text{€ } 21.346,15}.$
- 3** De toegevoegde waarde is in het groenteverwerkingsbedrijf groter, want daar worden meer bewerkingen aan het product gedaan dan in de supermarkt. Die koopt alleen zakjes groente in en verkoopt ze weer door.
- 4** **a** zaadproducent – plantenkwekerij – groenteteeltbedrijf – groenteverwerkingsbedrijf - supermarkt
b De plantenkwekerij en het groenteteeltbedrijf, want het groenteteeltbedrijf kan zelf de plantjes zaaien en opkweken.

- 5** Winkels zijn arbeidsintensiever dan webwinkels. In winkels zijn in verhouding veel mensen nodig die de klanten helpen, vakken vullen, aan de kassa afrekenen en de winkel netjes houden.
- 6** Kapitaalintensieve bedrijven, want die hebben in verhouding veel kapitaalgoederen. Daar wordt jaarlijks op afgeschreven.
- 7 a** De afschrijving is $(€ 345.000 - € 15.000) \div 12 = € 27.500$ per jaar.
De waarde na vier jaar is $€ 345.000 - (4 \times € 27.500) = \text{€ } 235.000$
- b** De afschrijving wordt $(€ 235.000 - € 25.000) \div 5 = € 42.000$ per jaar.
Dat is $€ 42.000 - € 27.500 = \text{€ } 14.500$ per jaar meer dan eerst.

Plusopdrachten

paragraaf 6.2 Het gaat om de winst!

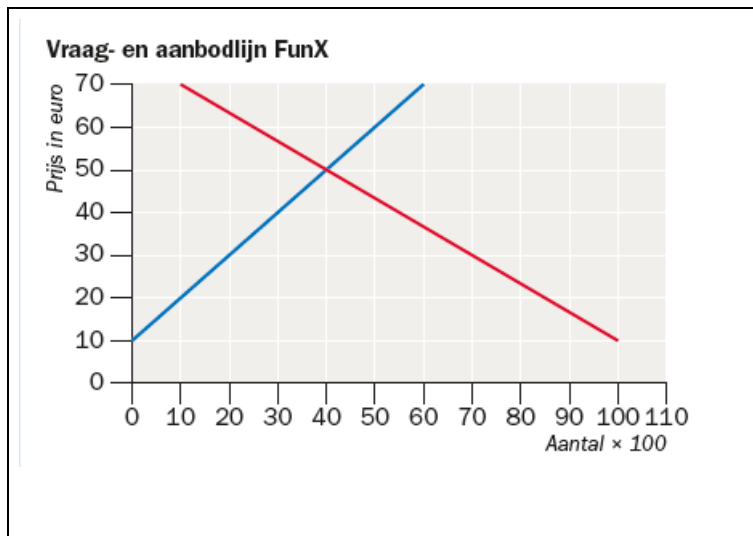
- 8** Een deel van de brutowinstopslag is nodig om de bedrijfskosten te betalen.
De bedrijfskosten voor bederfelijke producten zoals groente en fruit zijn hoger door hogere bewaarkosten (gekoeld magazijn), presentatiekosten (ze nemen in de winkel meer ruimte in beslag) en kosten van bederf (een deel moet je weggooien).
- 9 a 1** Barts verkoopprijzen zijn $2,5 \times$ zo hoog als de inkoopprijzen. De inkoopprijs is 100%, de verkoopprijs dus 250%. De brutowinstopslag is $250\% - 100\% = \textbf{150\%}$.
- 2** In de merkenzaak zijn de verkoopprijzen 5 keer zo hoog als de inkoopprijzen. Als de inkoopprijs 100% is, dan is de verkoopprijs 500%. De brutowinstopslag is $500\% - 100\% = \textbf{400\%}$.
- b** Als beide kledingzaken 50% korting geven, is Bart het grootste deel van zijn brutowinst kwijt. De jasjes worden dan verkocht voor 50% van $250\% = 125\%$. Hij heeft dan nog 25% brutowinst.
De merkenzaak houdt dan nog steeds veel meer brutowinst over. De jasjes worden verkocht voor 50% van $500\% = 250\%$. De brutowinst is dan nog 150% van de inkoopprijs.
- 10** Als gezinnen evenveel zouden uitgeven aan producten met 6% btw als aan producten met 21% btw, dan zou het kloppen, want het gemiddelde van 21% en 9% = 15%.
Maar gezinnen geven méér uit aan producten met 21%, dus die uitgaven tellen zwaarder mee. Als de btw 15% zou worden, worden de gezinsuitgaven lager.
- 11** Nu betaal je aan btw: $€ 1,89 \div 109 \times 9 = € 0,16$. De prijs excl. btw is $€ 1,89 - € 0,16 = € 1,73$.
Vóór de btw-verhoging was de consumentenprijs $€ 1,73 + 6\% = 1,06 \times € 1,73 = \text{€ } 1,83$.
- 12 a** Afzet: $100 - 5 = \textbf{95 flesjes}$.
Omzet: $95 \times € 12,50 = \text{€ } 1.187,50$
- b** De inkoopwaarde is $100 \times € 3 = € 300$.
Brutowinst: $€ 1.187,50 - € 350 = \text{€ } 837,50$
- c** De bedrijfskosten zijn: $€ 5 + € 1,95 + € 80 = € 86,95$
Nettowinst: $€ 837,50 - € 86,95 = \text{€ } 750,55$

Plusopdrachten

paragraaf 6.3 Op de markt

- 13** Marktplaats is een concrete markt. Het is een bepaalde plaats (op internet) waar mensen spullen kopen en verkopen.
Het is geen abstracte markt, want op Marktplaats gaat het niet over alle vraag en aanbod van een bepaald product.
- 14 a** Als de vraagprijs te hoog is, zijn er geen belangstellenden. Of ze zijn alleen bereid een (veel) lagere prijs te betalen dan jij gevraagd had.
b Degenen die een prijs bieden, zijn mensen die het artikel willen kopen. Zij zijn dus vragers op de markt.
- 15** De evenwichtsprijs is € 50. De evenwichtshoeveelheid is 4.000 games.
De omzet is $4.000 \times € 50 = \mathbf{€ 200.000}$

16 a

- b** De evenwichtsprijs was eerst € 50 (zie vraag 13)
De nieuwe evenwichtsprijs is € 30
De evenwichtsprijs is gedaald met € 20
Dat is $€ 20 \div € 50 \times 100\% = \mathbf{40\% \text{ gedaald.}}$

- 17** In totaal zijn er 458 vestigingen.
- Basic Fit: $161 \div 458 \times 100\% = \mathbf{35,2\%}$
 - SportCity/Fit for Free: $107 \div 458 \times 100\% = \mathbf{23,4\%}$
 - Anytime Fitness: $60 \div 458 \times 100\% = \mathbf{13,1\%}$

Plusopdrachten

paragraaf 6.4 Meer of minder productie?

- 18** Nee, want vakkenvullers zijn meestal niet in vaste dienst. Of ze hebben in hun contract staan dat ze geen recht op een vast aantal uren hebben. Hun loonkosten worden hoger als ze meer werken omdat het drukker is en dalen als er minder werk voor hen is.
- 19 a**
- 1 Voorbeelden van vaste kosten: het ontwerpen van de folders, het vervoer naar de bezorgers.
 - 2 Voorbeelden van variabele kosten: de druk- en papierkosten, de vergoeding aan de bezorgers.
- b** De variabele kosten nemen het meest toe. Er zijn meer folders nodig (meer papier) die bezorgd moeten worden (meer vergoeding voor de bezorgers). De andere kosten veranderen niet of nauwelijks.

- 20** 1 Dit helpt alleen als er ook meer aardbeien geteeld worden.
2 Nee, behalve als een andere soort meer aardbeien per plant oplevert.
- 21** Volwassenen: $1.920 \div 6 = 320$ kistjes per persoon per week.
 $320 \div (5 \times 8) = 8$ kistjes per uur.
Scholieren: $2.400 - 1.920 = 480$ kistjes met 5 personen in 4 dagen
 $480 \div 5 = 96$ kistjes per persoon per week.
 $96 \div (4 \times 8) = 3$ kistjes per uur.
Het verschil in arbeidsproductiviteit is $8 - 3 = 5$ kistjes per uur.
- 22** **a** Ja. Bij maatschappelijk verantwoord ondernemen houdt je rekening met mens en milieu.
In dit geval houdt de teler rekening met mensen met een beperking.
b Ja, met meer mensen kun je meer aardbeien plukken. (Voorwaarde is dat er genoeg aardbeiplanten zijn.)
c De arbeidsproductiviteit van de werknemers met een verstandelijke beperking is lager dan die van de andere werknemers. Het gemiddelde gaat hierdoor omlaag.

Rekenen

Afschrijvingskosten

- 1 $(€ 85.000 - € 17.500) \div 6 = € 67.500 \div 6 = \text{€ } 11.250$ per jaar
- 2 $(€ 19.900 - € 11.500) \div 4 = € 8.400 \div 4 = € 2.100$ per jaar
 $€ 2.100 \div 12 = \text{€ } 175$ per maand
- 3 a 90% van $€ 125.000 \div 12 = € 112.500 \div 12 = \text{€ } 9.375$ per jaar
b De afschrijving in 10 jaar is $10 \times € 9.375 = € 93.750$
De waarde na 10 jaar is $€ 125.000 - € 93.750 = \text{€ } 31.250$
- 4 De totale afschrijving is $5 \times € 280 = € 1.400$
De aanschafprijs was $€ 1.400 + € 360 = \text{€ } 1.760$

Verkoopprijs

- 5 De brutowinstopslag is $125 \div 100 \times € 7,80 = 1,25 \times € 7,80 = € 9,75$
De verkoopprijs is $€ 7,80 + € 9,75 = \text{€ } 17,55$
of
 $2,25 \times € 7,80 = \text{€ } 17,55$
- 6 a De brutowinstopslag is $20 \div 100 \times € 0,74 = 0,2 \times € 0,74 = € 0,15$
De verkoopprijs is $€ 0,74 + € 0,15 = \text{€ } 0,89$
of
 $1,2 \times € 0,74 = \text{€ } 0,89$
- b De brutowinstopslag is $32 \div 100 \times € 1,18 = 0,32 \times € 1,18 = € 0,38$
De verkoopprijs is $€ 1,18 + € 0,38 = \text{€ } 1,56$
of
 $1,32 \times € 1,18 = \text{€ } 1,56$
- 7 a $€ 39,00 - € 12,50 = \text{€ } 26,50$
b $€ 26,50 \div € 12,50 \times 100\% = 212\%$
- 8 $€ 0,95 - € 0,40 = € 0,55$
 $€ 0,55 \div € 0,40 \times 100\% = 137,5\%$
- 9 a De brutowinstopslag is $85 \div 100 \times € 44,80 = 0,85 \times € 44,80 = € 38,08$
De verkoopprijs is $€ 44,80 + € 38,08 = \text{€ } 82,88$
of
 $1,85 \times € 44,80 = \text{€ } 82,88$
- b De korting op de inkoopprijs is $20 \div 100 \times € 44,80 = 0,2 \times € 44,80 = € 8,96$
De nieuwe inkoopprijs wordt $€ 44,80 - € 8,96 = \text{€ } 35,84$
of
 $0,8 \times € 44,80 = \text{€ } 35,84$
- c De brutowinstopslag is $80 \div 100 \times € 35,84 = 0,8 \times € 35,84 = € 28,67$
De verkoopprijs is $€ 35,84 + € 28,67 = \text{€ } 64,51$
of
 $1,8 \times € 35,84 = \text{€ } 64,51$
- d Korting: $30 \div 100 \times € 64,51 = 0,30 \times € 64,51 = € 19,35$
Verkoopprijs: $€ 64,51 - € 19,35 = € 45,16$
Brutowinst per hengel: $€ 45,16 - € 35,84 = \text{€ } 9,32$
of
Oude brutowinst $€ 28,67 - \text{korting } € 19,35 = \text{€ } 9,32$

Consumentenprijs

10

	Verkoopprijs	Btw-tarief	Consumentenprijs
a	€ 1,90	9%	€ 2,07
b	€ 74,00	21%	€ 89,54
c	€ 12,60	9%	€ 13,73

- 11 $€ 14,95 - € 12,35 = € 2,60$ btw
 $€ 2,60 \div 12,35 \times 100\% = \mathbf{21\%}$
of
 $€ 14,95 \div 12,35 = 1,21 \rightarrow$ btw is **21%**

- 12 De brutowinstopslag is $45 \div 100 \times € 5,40 = 0,45 \times € 5,40 = € 2,43$
De verkoopprijs is $€ 5,40 + € 2,43 = € 7,83$
of: $1,45 \times € 5,40 = € 7,83$
De btw is $21 \div 100 \times € 7,83 = 0,21 \times € 7,83 = € 1,64$
De consumentenprijs is $€ 7,83 + € 1,64 = \mathbf{€ 9,47}$
of: $1,21 \times € 7,83 = \mathbf{€ 9,47}$

De btw in de consumentenprijs

- 13 a $€ 4,95 \div 109 \times 9 = \mathbf{€ 0,41}$
b $€ 4,95 - € 0,41 = \mathbf{€ 4,54}$
- 14 a $€ 2.398 \div 121 \times 21 = \mathbf{€ 416,18}$
b $€ 2.398 - € 416,18 = \mathbf{€ 1.981,82}$
- 15 a $€ 598,95 \div 121 \times 21 = \mathbf{€ 103,95}$
b $€ 598,95 - € 103,95 = \mathbf{€ 495,00}$

Omzet

- 16 $350 \times € 4,50 = \mathbf{€ 1.575}$
- 17 $262 \times € 8,50 = € 2.227$
 $86 \times € 9,50 = € 817$
 $€ 2.227 + € 817 = \mathbf{€ 3.044}$
- 18 $€ 525.000 \div 750 = \mathbf{€ 700}$
- 19 $€ 46.250 \div € 37 = \mathbf{1.250}$ stuks

Brutowinst en nettoresultaat

- 20 a $€ 45.879 - € 36.704 = \mathbf{€ 9.175}$
b $€ 9.175 - € 6.327 = \mathbf{€ 2.848}$
- 21 a Omzet: $600 \times € 9,90 = € 5.940$
Inkoopwaarde: $600 \times € 3,40 = € 2.040$
Brutowinst: $€ 5.940 - € 2.040 = \mathbf{€ 3.900}$
of
De brutowinst per shirt is $€ 9,90 - € 3,40 = € 6,50$
Totale brutowinst: $600 \times € 6,50 = \mathbf{€ 3.900}$
b $€ 3.900 - € 450 = \mathbf{€ 3.450}$ nettowinst

- 22 a** Omzet: $65.000 \times € 3 = € 195.000$
Inkoopwaarde: $65.000 \times € 1,25 = € 81.250$
Brutowinst: $€ 195.000 - € 81.250 = € 113.750$
of
De brutowinst per ijsje is $€ 3,00 - € 1,25 = € 1,75$
Totale brutowinst: $65.000 \times € 1,75 = € 113.750$
b $€ 12 \times € 1.500 + € 72.000 + € 30.000 = € 120.000$
c $€ 113.750 = € 120.000 = € 6.250$ **nettoverlies**

Arbeidsproductiviteit

- 23** $405 \div 3 = 135$ maaltijden per kok per dag
 $135 \div 9 = 15$ **maaltijden** per kok per uur
- 24 a** $1.560 \div 8 = 195$ taarten per bakker per week
 $195 \div 5 = 39$ **taarten** per bakker per dag
b $1.800 \div 9 = 200$ taarten per persoon per week
 $200 \div 5 = 40$ taarten per persoon per dag
De arbeidsproductiviteit is met $40 - 39 = 1$ **taart gestegen**

